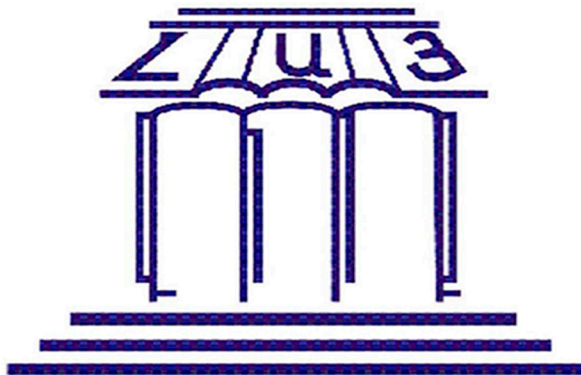

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

636
f-98

1925

30 JUL 2010

Պրոֆեսորներ բոլոր լեզուներին, միացե՛ք.

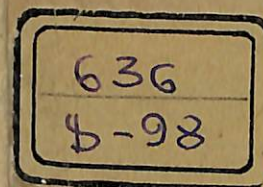
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

№ 9 (12) «ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»-Ի № 9 (12)

Ս. ՖՐԻԴՈԼԻՆ

ՏԱՍԸ ՊԱՏԳԱՄ ԱՆԱՍՆԱՊԱՅԻՆ

Ռուս. փոխադրեց՝
Գյուլգասենս Ս. ԲԱԿՈՒՆՅԱ

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն
1925.

056
\$ T 8 SEP 2013

22491

21.650

Խմբագրությամբ
ՀԱՂԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ԽՄԲ. ԿՈՂԼԵԳԻԱՅԻ

41799-68

ՀԱՂԺՈՂԿՈՄԱՏԻ

Գրառեպար № 43բ.

Տիրած 3,500

Պետրատի յերկրորդ տպարան Յերեանում.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ.
1. Յերկու խոսք մեր ընթերցողներին	5
2. Յերկու խոսք	6
3. Առաջին պատգամ	9
4. Յերկրորդ »	12
5. Յերրորդ »	15
6. Չորրորդ »	18
7. Հինգերորդ »	21
8. Վեցերորդ »	22
9. Յոթերորդ »	25
10. Ութերորդ »	27
11. Իներորդ »	29
12. Տասերորդ »	32
13. Յեզրակացութիւն	36

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍԲ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻՆ

Խորհրդային Հայաստանի Հողագործության ժողովրդական Գումրհատը «Գյուղացու Գրադարան» ընդհանուր վերնագրի տակ ձեռնարկել է գյուղատնտեսության զանազան հյուղերին նվիրած մի շարք գրքույկների հրատարակության: Նա նպատակ ունի այդ գրքույկների միջոցով զարկ տալ գյուղական տնտեսության բարձրացման յեւ նպատակահարմար ձեւերով տնտեսությունը վարելու գործում՝ պարզ ու բմբռնելի ցուցմունքներով աջակցել գյուղացուն: Այս հիմնական նպատակն իրագործելու համար գրքույկների նյութը հարմարեցված է միջին գրագետ գյուղացու պահանջներին:

Լավ գիտակցելով ձեռնարկված գործի լրջությունն ու կարեւորությունը, Հողժողովմատի Խմբագրական-Հրատարակչական Կոլլեգիան համոզված է, վոր այս գրքույկը, ինչպես յեւ մինչեւ որս իր հրատարակությամբ՝ լույս տեսած մյուս գրքույկները, նյութի յեւ լեզվի տեսակետից վորոշ թերություններ կարող են ունենալ:

Թե՛ այդ յեւ թե՛ այլ հնարավոր թերությունները վերացնելու, հրատարակության գործը կանոնավորելու յեւ գյուղացու պահանջները բավարարելու համար Հողժողովմատի Խմբագրական-Հրատարակչական Կոլլեգիան խնդրում է ընթերցողներին յեւ գյուղատնտեսության աշխատավորներին իրենց դիտողություններն ուղարկել Յերեւան, Հողժողովմատ:

Ամեն մի արժեքավոր դիտողություն կընդունվի մեծ շնորհակալությամբ:

Ծրարները կարելի յե ուղարկել առանց նամակադրոշմի:

ՀՈՂԺՈՂԿՈՄՍՏԻ ԽՄԲ.- ՀՐԱՏ. ԿՈՂԼԵԳԻԱ

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Մեզանում ընդունված է խոսել ու գրել այն մասին, թե մեր անասնապահության նպատակն է վերականգնել անասնապահությանը յեզվ հասցնել մինչպատերազմյան վիճակին:

Սակայն այստեղ քանակն է ի նկատի առնված. ի հարկե, զրա դեմ վոչ վոր չի կարող առարկել: Առանց թվերի չեւ պարզ է, վոր համաշխարհային յեզվ քաղաքացիական պատերազմներից հետո Հայաստանում չի մնացել ձիերի յեզվ տավարի այն քանակը, վոր կար պատերազմից առաջ:

Ահա թե ի՞նչ են ասում մեզ Կենտրոնական Վիճակագրական Վարչության թվերը.

Աճատուճճերի ճեսակը	1914 թ.	1922 թ.	Կրճատման % 1922 թ.
Խոշոր յեղջյուրավոր	579,914	339,918	45
Գոմեշ	31,521		
Այծ յեզվ վոչխար	1,444,382	492,946	66
Զի	44,303	15,354	66
Զորի	3,046	1,033	66
Եշ	34,313	17,061	50
Խոզ	20,999	8,602	59
Ըճգամեճը	2,158,478	874,914	58

Այս թվերը ցույց են տալիս, վոր 1914 թվից մինչեւ 1922 թիվը Հայաստանում կենդանիների ամբողջ թիվը պակասել է 58 տոկոսով: Ճճմարիտ են նրանք, վորոնք ասում են, թե՝ առաջին հերթին պետք է ավելացնել ձեւերի յեզվ տավարի քանակը:

Բայց կարեւորը միայն քանակը չէ: Մեր գյուղացու կովը միջին հաշվով տալիս է 60 վեգրո կաթ, յեթե մեզ հաջողվի հասնել այն դրության, յերբ կատանանք յերկու անգամ ավելի կաթ, այսինքն՝ 120 վեգրո, կովերի քանակը յեթե 50% պակասելու յեւ

լինի, դարձյալ մենք նույն քանակությամբ արդյունք կստանանք մեր կովերից: Ուրեմն միայն քանակով չի վորոշվում, այլ յեզվ վորակով:

«Ավելի լավ է մի լավ կաթնատու կով ունենալ, քան յերկու կաթնապակաս, ավելի լավ է ունենալ մի կով յեզվ նրան լավ կերակրել, քան յերկու կով յեզվ կերակրել վատ, ավելի լավ է մի չաղ յեզվ ուժեղ ձի պահել, քան յերկու լղար ու թույլ ձի յեզվ աշխատել»:

Այս հասարակ յեզվ պարզ ասացվածքներով մասամբ վորոշվում է մեր անասնապահության վերականգնման խնդիրը. մեզ համար պարզ է, վոր առաջին հերթին կարեւորություն է տրվում վորակին:

Ճիշտ է, պատերազմից յեզվ հեղափոխությունից առաջ եւ այդ խնդրի վրա ուշադրություն դարձվում եր, բայց այժմ, յերբ մենք աղքատ ենք անասնապահական մթերքներով, խնդրի այդ կողմն առանձին իմաստ յեզվ նշանակություն է ստանում:

Յեթե յերկրագործության հերթական խնդիրն է ստանալ յերկու հասկ այն տեղից, ուր մինչեւ այժմ ստացվում եր միայն մեկը, ապա անասնապահության համար հերթական խնդիր է ստանալ յերկու շիշ կաթ այնտեղից, ուր մինչեւ այժմ ստացվում եր միայն մի շիշ: Խսկ այդ կախված է անասունների լավ ջոկելուց, լավ կերից, ուշադիր խնամքից յեզվ պահպանությունից:

Զպիտի մոռանալ, վոր անասնապահությունը սերտ կապված է ընդհանուր գյուղատնտեսության հետ: Զի կարելի անասնապահության վրա նայել իբրեւ գյուղատնտեսության առանձին յեզվ անկախ մի ճյուղի վրա, վորը վոչ մի կապ չունի յերկրագործության հետ: Յեթե առաջ կար խոշոր անասնապահ, այժմ անասնապահը յերկու-յերեք կով ունի միայն: Անկախ յեզվ անհատական տնտեսության տեղը զրավում է յեզվ մոտ ապագայում ամբողջովին կգրավի հավաքական (կոլլեկտիվ) տնտեսությունը: Այսպես է պատմությունը, այսպես է տնտեսական հեղափոխության իմաստը մեր քննելիք շրջանում: Ստեղծված նոր տնտեսական պայմաններում գյուղացիներին հարկավոր է այնպիսի անասուն, վոր արդարացի կերի, պահպանման յեզվ այլ ծախքերը:

Անասնապահության համար ամենակարեւորը կերի հարցն է, ինչպես են խոտաբույսերի ցանքը, արմատապտուղների (բազուկ յեզվ աշխատել) մշակութը, խոտհարքների յեզվ արոտների բարելավումը, անասուններին հաշվով կերակրելը, որինակելի խիտոների կառուցումը յեզվ աշխատել:

Խոտաբույսերի ցանքը յեւ ընդհանրապէս կերի պայման-
ների բարելաւումը մեր նոր շինարարութեան հերթական հրատապ
հարցերից մեկն է: Մի առաժ կա, թե՛ «կովի կաթն ատամի տակն
է», այսինքն՝ ուտելուց ե կախված. հենց կերի հարցից ել պետք
է սկսել ամենից առաջ: Յեթե ուզում ենք, վոր մեքենան աշխա-
տի, առաջին հերթին նրան վառելանյութ ենք տալիս. կաթնա-
տու ապրանքի կերն անպակաս պիտի լինի: Դրա համար ել
հերթական խնդիր է ցանքաշրջանառութեան մեջ մտցնել արմա-
տապտուղների մշակույթը, տարածել կերի խոտաբույսերի կուլ-
տուրան: Յեթե գյուղացու տնտեսութունն ավելորդ կեր ունենա,
ինքն իրեն կառաջանա այդ կերը լավագոյն կերպով ոգտագոր-
ծելու պահանջը: Իսկ այդ հնարավոր է միայն կերը վերամշակման
յենթարկելուց հետո, այսինքն՝ անասնապահութեան զարկ տալու
շնորհիւ:

Յերեքնուկը, աւովույտը յեւ կորնգանը ցանքաշրջանառու-
թեան մեջ մտցնելուց յեւ արոտները լավացնելուց հետո միայն
սկսվում է կաթնատնտեսութեան բարգաւաճումը: Հաջորդ աս-
տիճանը կարտոֆիլի յեւ արմատապտուղների (որինակ՝ բագուկի)
մշակույթի տարածումն է. դրա հետեւանքը կլինի կաթի արդյու-
նաբերութեան ամենածաղկալ վիճակը, սակայն այդ դեռ ապա-
գայի խնդիր է:

Դանիայում արմատապտուղների մշակույթն ստեղծել է
կաթի արդյունաբերութիւն: Այնտեղ շատ քիչ դեպքում են կե-
րակրում կովերին խոտով կամ դարմանով, այն ինչ կովին որա-
կան 2-3 փութ բագուկ տալը սովորական յերեւույթ է դարձել:

Խոտաբույսերի մշակույթի տարածմանը մեզ մոտ խանգա-
րում եր հողային հարցի անկայուն դրութիւնը: Իսկ այժմ, յերբ
վերջանալու վրա յէ միջգյուղեան յեւ ներքին հողաբաժանու-
թիւնը, խոտաբույսերի մշակույթը կգարգանա ուժեղ թափով:

Այդ բանի համար մեր անասնապահական շրջաններում
հողային յեւ կլիմայական պայմանները շատ նպաստավոր են:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԳԱՄ

ԱՇԽԱՏԵՑԵՔ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ, ՎՈՐՈՇ ԾՐԱԳՐՈՎ

Անասնապահութեան վերականգնման գործում հարկա-
վոր է վորոշ ծրագիր և հաջորդականութիւն: Ամենից ա-
ռաջ հարկավոր է այդ ծրագիրը պարզել և ի նկատի ու-
նենալով գյուղական տնտեսութեան պայմանները, վորոշել
թե գյուղին ինչ տեսակ անասուն է հարկավոր, ինչպիսի
շինութիւն, կերի ինչ չափ և այլն: Հետո պիտի վորոշել,
թե ներկա պայմաններում ինչ կարող ենք տալ և ինչ
չենք կարող, ինչ տալ առաջին հերթին և ինչ-վերջին:
Պետք է պարզել, թե ինչ կարող է տալ ինքը գյուղացիու-
թիւնը:

Բավական չէ ասել, թե մեզ հարկավոր է ոգտավետ
անասուն, լուսավոր և տաք գոմ, խոտաբույսերի և արմա-
տապտուղների մշակույթ, մաքրութիւն, խնամք և այլն:
Բնականաբար ծագում է մի հարց՝ թե ինչ ցեղի անա-
սուն, ինչպիսի գոմեր են հարկավոր, փութեղից ստանալ
խոտաբույսերի և արմատապտուղների սերմեր և, վոր գըլ-
խավորն է՝ ինչից սկսել:

Գյուղացու անասունին մոտենալիս հարկավոր է մա-
տիտ, թուղթ և համրիչ ունենալ, գրել, թե ինչքան կաթ է
տալիս այդ անասունը, կշռել տված կերը և վերջում հաշ-
վել: Կովը քննել վոչ թե դրսից, այլ ներսից, քննել բազ-
մակողմանի և գնահատել նրան: Ապրանքի շահավետու-
թիւնը յերևում է կերի մի միավորից ստացած կաթից,
այդ կաթի յուղոտ լինելուց և կովի առողջութիւնից:
Պսպղան մորթով ցեղական կովերը և սրանց կողմնակից-
ները թող «վերից վար» նայեն մեր փոքրահասակ և խըղ-

ճուղի արտաքինով կովերին: Մեր գյուղացու տնտեսութեան վերականգնումն այդ խղճուկ արտաքինով կովերի շնորհիվ է լինելու:

Մեր ապրանքի ազնվացումը հնարավոր է միայն այն դեպքում, յերբ գյուղացիք միահամուռ ուժերով գործի կաշեն: Ի՞նչ ոգուտ կստացվի, յերբ մի գյուղացի խնամի մի ցեղի կով, իսկ հարեանը մի այլ ցեղի: Դարձյալ նույն պատկերը կստացվի, ինչպիսիք կա այժմ մեր գյուղերում և բնորոշ է մեր տավարի համար՝ բազմատեսակութուն: Հարկավոր է աշխատել կազմակերպված, վոչ թե ջոջ-ջոկ, այլ միասին:

Ամբողջ աշխատանքը վորոշ հերթով պիտի դասավորել: Յեթե մենք կաթնատնտեսական արտել կազմենք այնտեղ, վորտեղ կեր չկա, կովերը քիչ են, պարզ է, վոր այդ աշխատանքից բան չի դուրս գա: Պիտի սկսել կերի պայմանները լավացնելուց, ճահիճները չորացնելուց, արոտները բարելավելուց և այլն: Յեթե մենք կովերի ծնելն աշնանը զցենք և տաք, լուսավոր գոմ, տաք հորթանոց չպատրաստենք, պարզ է, վոր այդպիսի աշխատանքից ել ոգուտ չենք ստանա:

Յեթե ցանկանում ենք մեր անասունների ցեղն ազնվացնել և ընտրել ենք արդեն մի ցեղ, չի կարելի կովը թողնել այն տավարի հետ, վորի մեջ մի այլ ցեղի ցուլ (բուլդոգ) կա, թե չե դրանից ել ոգուտ չի լինի:

Հարկավոր է գիտենալ, թե անասնապահութիւնը լավացնելու համար ինչը հարկավոր է հիմք ընդունել, առաջին հերթին ինչ կատարել և հետո՝ ինչ:

Մեր գյուղացու տնտեսութիւնը չափազանց ծուռ ու մուռ կողմեր և պակասութիւններ ունի: Մի տեղն ուղղում ես, մի ուրիշ տեղն է ծռվում: Հարկավոր է գիտենալ, թե առաջ վորտեղն ուղղել:

Հողաչափը հողը բաժանելուց առաջ հողի հատակա-

զիծն է կազմում և հետո հողը բաժանում: Այդպես ել հարկավոր է անասնապահութեան վերականգնման համար. պիտի ունենալ աշխատանքի վորոշ ծրագիր: Առանց այդ ծրագրի մենք գործին ոգուտ չենք տա, ավերածութիւնը չենք վերացնի: Իսկ ծրագիրը կարելի չէ մշակել միահամուռ ուժերով, գուցե և ոգնութեան կանչելով մասնագետ: Ուսի կազմակերպվեցե՛ք, մշակեցե՛ք ծրագիր յե՛վ վորո՞ւ հաջորդականությամբ համառորեն կիրառե՛ք կյանքում:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՄ

ՅԵԹԵ ԿԵՐՆ ԱՊԱՀՈՎ Ե, ՄԹԵՐԲՆԵՐԻ ՄՊԱՌՈՒՄԸ ԿԱԶՄԱ-
ԿԵՐՊԵՅԵՔ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ՀԻՄՈՒՆԻՔՈՎ

Պանրի, կաթի և յուղի կազմակերպված սպառումն այն խիթանն է, վորը միայն կարող է գործի մեջ շահագրգռություն առաջ բերել և հիմք ծառայել հետագա բարգաւաճման:

Կազմակերպված սպառման առավելության լավագույն որինակ կարող է ծառայել Դանիայի գյուղական տնտեսությունը: Յերբ այցալ դարու 70-ական թվականներին գերմանական պատերազմի ժամանակ Դանիան քայքայվեց և ժողովուրդն աղքատության դուռն ընկավ, նա հասկացավ յուր վտանգավոր վիճակը: Միանալով իրար, կազմակերպելով կոոպերատիվներ, դանիացիները միահամուռ ուժերով աշխատանքի անցան՝ կյանքի նոր շինարարության համար:

Յեվ կոոպերացիան ժողովրդին փրկեց կորստից:

Շնորհիվ պանրագործական արտեխների և յուղագործական կոոպերատիվների, վորոնց խիտ ցանցով ամբողջ յերկիրն էր պատած, տավարն ագնվացավ, լավացավ անասունների խնամքն ու կերը և ամբողջ տնտեսությունն այնքան բարձրացավ, վոր Դանիան այժմ գյուղական տնտեսության որինակ է համարվում: Դանիան իրոք վոր կոոպերացիայի յերկիր է, գյուղացիական ընկերությունների յերկիր:

Մեր յերկրում գյուղացու տնտեսության զրությունը շատ մոտ է այն զրության, վորպիսին ունեն Դանիայի

գյուղացին սրանից 50 տարի առաջ: Նրա պես մեր յերկիրն էլ աղքատացել է: Յեվ այս վիճակից յեղնելու ել ուրիշ միջոց չկա, մանավանդ կաթնատնտեսության համար. միակ ուղին տանում է դեպի կոոպերացիան:

Յեթե առաջ կաթի և յուղի կոոպերացիան իր ճամբին հանդիպում էր վաշխառու առևտրականին, վորն ուժեղ կերպով մրցում էր կոոպերատիվի հետ, իրեն վերցնելով առյուծի բաժինը,—այժմ այդ մրցակիցն այլևս չկա: Կոոպերատիվի միջոցով կաթնամթերքներն սպառելու համար շուկան լայնարձակ բաց է: Հարկավոր է շտապել տիրանալ շուկային, վորպեսզի չգարթնի վաշխառու միջնորդը—մեր որերի առևտրականը, վորը կարող է դանդաղեցնել կաթի և յուղի արդյունաբերության կոոպերացումը:

Բոլորն էլ գիտեն, վոր գյուղատնտեսության ամեն ճյուղի վաշխառուներ կան գյուղում: Վաշխառուները գրնում են խաղողի բերքն այգեգործական շրջաններում. նրանք չեն քաշվում և մանրունք գնելուց՝ ձու, կաթ, վոչխար և այլն: Գնորդ վաշխառուն այդ ապրանքի արդյունաբերության գործում վոչ մի բիսկ չունի, իսկ շատ հաճախ վաշխառվի պատճառով այդ տնտեսությունը վնաս է տալիս գյուղացուն: Վաշխառուն ապրանքի գներն իջեցնում է մինչ այն աստիճան, վոր այդ ապրանքի արդյունաբերությունն այլևս ձեռնտու չի գյուղացու համար:

Միշտ պետք է հիշել, վոր ներկայումս միայն սեփական ուժերով կարելի յե տնտեսություն վերականգնել:

Միայն այն ժամանակ, յերբ գյուղացիք կազատվեն կուլակ վաշխառուների լծից և կկազմեն կաթնատնտեսական ընկերություններ, ինչպես կազմում են սպառողական, գյուղատնտեսական, փոխատու-խնայողական և այլ ընկերություններ,—միայն այն ժամանակ գյուղացին կարող է բաերլավել իր տնտեսությունը, ոգնել ինքն իրեն:

Յեւ վայելիսի ոգնութիւնն ամենից հաստատն է և ուղիղը:

Անասնապահութիւնն անոգուտ լինելը շատ պատճառներից է կախված, բայց այդ պատճառները գլխավորապէս յերկուսն են՝ կաթի և մյուս մթերքների կանոնավոր սպառման բացակայութիւնը և յերկրորդ՝ կաթի արդյունաբերութիւնն թանգ լինելը:

Այդ թանգութիւնն պատճառը կերի պակասն է, անշնորհք կերակրելը, գյուղացու տավարի ցածր փորակը, վատ խնամքը և այլն: Այդ ամենը թանգացնում են կաթի արդյունաբերութիւնը:

Ուրեմն, յեթե գյուղացիք վորոշել են կաթնատնտեսութեամբ պարապել, ամենից առաջ պիտի ազատվեն վաշխառու միջնորդներից և իրենք քաղաքում վաճառեն կամ կազմակերպեն պանրի, կաթի, յուղի և այլ մթերքների սպառման գործը:

Միայն կաթնատնտեսական արտելը կազատի գյուղացուն վաշխառու միջնորդից: Միայն արտելը կարող է հետաքրքրութիւն առաջ բերել դեպի անասնապահութիւնը: Միայն կաթնատնտեսական արտելը գյուղացու տնտեսութիւնը կդարձնի շահավետ և գյուղացիք միայն արտելներ կազմակերպելով կարող են ոգնել իրենց:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՍ

ՅԵՂԱԿԱՆ ԱՆՆՍՈՒՆ ԶՈԿԵՑԵՔ ԸՍՏ ՈԳՏԱՎՏԵՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ
ՎՈՁ ԸՍՏ ԳՈՒՅՆԻ

Վորպեսզի մեր տեղական տավարն արտասանմանից բերած տավարին հաղթի, հարկավոր է տեղական տեսակների մեջ նախնական ընտրութիւն կատարել, հարկավոր է ամենից շատ ոգտավետ անասուններին ընտրել: Այդ աշխատանքը պիտի սկսել աշնտեղ, վորտեղ կերի համար լավ պայմաններ, լավ արտատեղեր կան, վորտեղ ժողովուրդը շահագրգռված է անասնապահութիւնն զարգացմամբ և վորտեղ այդ ուղղութեամբ վորոշ աշխատանք կատարված է, անասունների ցեղը մի քիչ ազնվացրած է: Մեր յերկրի սահմաններում կան այդպիսի մի քանի շրջաններ:

Շատերն ավելորդ տեղը ձգտում են, վոր ամբողջ տավարը «մի գույնի» լինի. այդ դյուրեկան է աչքի համար, բայց այդպէս կարող է վարվել միայն նա, ով անասնապահութիւնն իր համար զվարճալի է դարձրել, ում համար արտաքին տեսքը միակ գրավիչն է ամբողջ աշխատանքի մեջ: Անցյալում անասնապահների մեջ այդ տարածված էր և ունեցավ շատ տիւրը հետևանք, վորովհետև որինակելի անասնապահութիւնը նրանք զվարճալիքի պէս մի թեթեւ զբաղմունք էին համարում: Միանգամայն անհիմն է և այն կարծիքը, վոր իբր թե սև կովն ավելի կաթնատու յէ կամ կարմիր կովի կաթն ավելի լավ է: Սրանք վոչ մի հիմք չունեցող յենթադրութիւններ են. ահա թե ինչո՞ւ միտք չունի ցեղական անասուն ընտրելիս առաջնորդվել գույնով: Միակ հաստատ չափն անասունի ոգտակարութիւնն է, նրա տված շահի չափը:

Խնչպես քաղաքում ապրողի համար վոչ մի նշանկու-
թյուն չունի, թե ինչ կովի կաթ ե խմում սե, թե կարմիր,
միայն թե կաթը համեղ լինի, այնպես ել գյուղացու հա-
մար միևնույն պիտի լինի, թե ինչ գույնի յե իր կովը՝ սե,
թե կարմիր, միայն թե շատ և լավ կաթ տա:

Մեր տեղական անասուններից ընտրություն անելու
դեպքում պետք ե առաջնորդվել կաթի չափով, թե այս
կամ այն կովը վորքան և ինչպիսի կաթ ե տալիս: Միայն
այսպեսի տվյալներ ունենալուց հետո կարելի յե այս կամ
այն կովը ջոկել վորպես ցեղական ապրանք, առանց ուշա-
դրություն դարձնելու գույնին: Տեղական անասունների
հիմք պիտի ընդունել կաթնատու և առողջ մարմին ունե-
ցող կովին: Մնացած բոլոր նշանները, զանազան բծերը,
աչքի շրջագծերը, գույնը և այլն չպիտի խանգարեն այդ
հիմնական աշխատանքին:

Անասնապահ գյուղացիներն անմիջապես պիտի հոգան
անասունների ցեղական գրքերի մասին: Նախքան այդ գրք-
քերը ձեռք բերելը, հարկավոր ե գիտենալ, թե ինչ գրել այդ
գրքերի մեջ: Առաջին հերթին հարկավոր ե նշանակել կաթի
չափը, թե ամեն անգամ վորքան կաթ ե տվել կովը և
կաթնատու լինելու ինչ նշաններ ունի. ցեղական գրքի մեջ
հարկավոր ե գրել այն նշանները, վորոնք վերաբերում են
կենդանու ծննդաբերության կամ առողջության, որինակ՝
կոնքի լայնությունը, յետեվի վոտների կանգնելու ձևը,
կրծքի լայնքն ու յերկայնքը: Պետք ե գրել կենդանու ընդ-
հանուր տեսքը, գլխի և յեղջուրների տեսքը, վոր շատ
բնորոշ և տեղական մի քանի տեսակների համար:

Ահա թե ինչու միայն արտաքին նշաններով բան չի
լինում, անհրաժեշտ ե գիտենալ և ներքին հատկությունը,
կենդանու փոքրիկ: Ուրեմն հարկավոր ե միահամուռ ջան-
քերով մեր տեղական տեսակներից ընտրել, ամենից
կաթնատու և չխանցնի մի յերկու տասնյակ տարի, մենք

եկ Դանիայի և Շվեդիայի նման կարող ենք ասել, վոր ու-
նենք մեր տեղական տավարը, ընտրած ու զտած, վոր չենք
փոխի դրսի վորևե տեսակի հետ:

Կենդանիների այդ ընտրության աշխատանքը պիտի
սկսել թե վերևից և թե ներքևից: Վերևից՝ հատուկ աջակ-
ցության շնորհիվ, մասնագետների միջոցով գնահատելով տե-
ղական կենդանիները և լավերն ընտրելով, ցուցահանդեսներ
կազմակերպելով, խրախուսական պարգևներ տալով, տուր-
քից ազատելով ցեղական կենդանիներին և զավառի ցեղա-
կան գրքերի մեջ մուծելով այդպիսի կենդանիներին: Այսպի-
սի աշխատանք պիտի կատարվի վերևից, իսկ ներքևից՝
գյուղացիները պիտի միանան և կազմակերպեն հասարա-
կական անասնաբուծարաններ:

ՋՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՄ

ՄԻԱՅԵՔ ՅԵՎ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՅԵՔ ՀԱՍՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԱՆԱՍՈՆԱԲՈՒ-
ԾԱՐԱՆՆԵՐ

Հասարակական անասնաբուծարանը միակ արագ և ճշմարիտ ճանապարհն է անձնական տնտեսությունից կոլլեկտիվ ստեղծագործությունից անցնելու համար: Մեր ներկա պայմաններում միանգամայն հնարավոր է նման անասնաբուծարանների հիմնումը. նրանք նյութական առանձին ծախք չեն պահանջում, հարկավոր է միայն ազգաբնակչության լայն խավերի ջերմ և գիտակից աջակցությունն այդ գործում:

Նման անասնաբուծարանները կազմակերպվում են հետևյալ ձևով.—Ընտրում են մի գյուղ, վորի բնակիչները ծանոթ են անասնապահության և հետաքրքրվում են այդ գործով. ընտրած գյուղը պիտի անասունների կերով ապահովված լինի: Այդ գյուղում անասնատերերը միանում և կազմում են անասնապահությունը բարելավող մի ընկերություն: Այդ նպատակի համար հրավիրվում է մի մասնագետ, վորը միևնույն ժամանակ հանդիսանալու յե անասնաբուծարանի վարիչը կամ վերահսկիչը:

Այդ հսկիչը շրջում է միության յուրաքանչյուր անդամի տնտեսությունը, նայում է նրա անասուններին, գնահատում է ոգտավետ լինելու տեսակետից և վորոշում է, թե հարմար է արդյոք բազմացնելու համար: Յեթե հավանություն է տրվում, զբանցվում է ցեղական զբքի մեջ:

Գրքի մեջ զբանցված անասունն, ի հարկե, դարձյալ մնում է տիրոջ լիակատար իրավասություն տակ: Տերը պարտավորվում է միայն կանոնավոր կերակրել ու խնամել:

առանց միության վարչության գիտությունից այդ անասունից ստացած հորթը տերը չի կարող վաճառել: Յեղական զբքի մեջ զբանցված անասուններին բեղմնավորում է միայն վորոշ ցուլ (բուլա), վոր յենթարկվել է մասնագիտի քննության: Համաձայն վերջին պայմանի, բեղմնավորումը չի կարող կատարվել ուղած ժամանակ՝ նախիրի մեջ, այլ վորոշ որ. դրա համար մի վորոշ ժամանակով կենդանուն առանձնացնում են նախիրից: Կենդանու բեղմնավորման և ծնելու սպասելիք որը զբանցվում է մատյանի մեջ:

Կայանի ամբողջ գործունեությունից ընթացքում նշանակվում է տված կերի և ստացված կաթի քանակը: Յերբեմն կաթը յենթարկվում է քննության՝ յուղի չափը վորոշելու համար: Այսպիսով, տարվա վերջին հնարավոր է լինում ասել, թե ձեռնտու յե այս կամ այն կենդանին պահել, թե չէ:

Անասնաբուծարանների շրջակա գյուղերում գավառի հողբաժինը պետք է կազմակերպի անասնապահության դասընթացներ, խոշոր և մանր անասունների ցուցահանդես, դասախոսություններ՝ կերի, խնամքի և պահպանման մասին, փորձեր պիտի կատարել որինակելի կերակրման շուրջը և այլն: Մի խոսքով՝ այդ անասնաբուծարանները գտնում են մի տեսակ ոջախներ, վորտեղ կենտրոնանում է շրջանի անասնապահական ամբողջ աշխատանքը:

Այդ անասնաբուծարաններն այժմ փոխարինելու յեն առաջվա ցեղական անասուններ արտադրող գործարաններին, վորոնք գտնվում էյին մասնավոր անձանց իրավասություն տակ: Այժմ մասնավոր անասնապահ գործարանատեր չկա, այժմ անասուններն ել, հորն ել գտնվում են աշխատավոր գյուղացիության ձեռքին, իսկ այդ գյուղացիությունն մեծ մասամբ անկազմակերպ է և ի վիճակի չէ անասնապահություն բարդ խնդիրները լուծելու: Այդ բոլոր հարցերի պատասխանը միայն հասարակական անասնաբուծարանները կարող են տալ:

Բացի դրանից, անասնաբուծարանների լավ հորթը չի ուղարկվի մսագործին, այլ կպահպանվի և իր հերթին կտա արժեքավոր սերունդ: Անասնաբուծարանի մի քանի տարվա աշխատանքի արդյունքը կլինի այն, վոր շրջանում կջոկվեն միանման և հավասար արժեք ունեցող կենդանիներ:

Հասարակական անասնաբուծարանները հենց իրենց՝ գյուղացիների գործն են. մասնագետները միայն աջակցում են, ոգնում են իրենց փորձով և գիտությունը: Հասարակական անասնաբուծարանը ցուցադրական կողմ էլ ունի. այդտեղ մեր գյուղացու տավարը յենթարկվում է վերապահատման: Այդ անասնաբուծարանները հավազանց շատ նյութ (հորթեր և այլն) կտան, վորի կարիքն այժմ զգում է բնակչությունը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՍ

ԳՈՄԸ ՊԵՏՔ Ե ԼՈՒՍԱՎՈՐ ԼԻՆԻ

Անասնապահության զարգացման համար ընտրությունից և կերակրելուց բացի, հարկավոր են մի շարք այլ միջոցներ՝ կիթը նույն բարձրության վրա պահելու համար, ինչպես և ընտրած կովն առողջ պայմաններում կերակրելու համար:

Ամենից առաջ գոմի տաքություն ու լուսավորության հարցը: Գոմը պետք է տաք լինի. ցուրտ գոմում կենդանին ավելի շատ է յենթակա զանազան հիվանդությունների, կաթն ավելի քիչ է տալիս, իսկ վոր գլխավորն է, ցուրտ գոմում կովն ավելի շատ է ուտում: Այդ ավելի կերը գնում է նրա մարմնի պահպանության համար:

Բարեբախտաբար մեր գյուղերում գոմը շատ է տաք, այնպես վոր զանգատվելու կարիք չունենք: Մեր գոմերը մի խոշոր պակաս ունեն, նրանք լուսավոր չեն: Ցերեկով, յերբ դուրսն այնքան առատ է լույսը, գոմի ներսում, մի փոքրիկ ճեղքից, հազիվ լույսի մի թույլ շողք է ներս ընկնում, այնպես վոր գոմը միշտ էլ մնում է կես մութի մեջ:

Մթությունը ևս ճնշիչ կերպով ազդում է կենդանիների զարգացման, ինչպես և այն ոգուտի վրա, վոր սպասում ենք նրանցից: Հասարակ փորձն անգամ ցույց է տալիս, վոր լուսավոր և արձակ գոմում կենդանին իրեն շատ ավելի լավ է զգում, քան կիսամութ վորջում:

Հարկավոր է որ առաջ վերացնել մեր գոմերի այդ պակասը և գոմերը լուսավոր շինել:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՍ

ԱՆՅԵՔ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ԱՇՆԱՆԸ ԾՆԵԼՈՒՆ

Կովի կաթի բանակը բարձրացնելու գործում հետագա աշխատանքը գարնան փոխարեն ծնելուն աշնանը անցնելն է. այդ բանը մի քիչ դժվար է և կապված է տնտեսություն մասնակի փոփոխման հետ: Յեթե կաթի սպառումը կանոնավոր չի կազմակերպված, յեթե չկա տաք և լուսավոր գոմ, տաք հորթանոց, այդ դեպքում գարնան ծնելն առավելություն ունի աշնան ծնունդից և, վոր գլխավորն է, ծնունդը լինում է տարվա տաք յեղանակին ավելի մոտ: Նորածին հորթին սովորաբար տանում են խրճիթ և պահում մինչև տաքերն ընկնելը: Գարնան ծնունդը սովորաբար նախիրում բեղմնավորելու արդյուք է, իսկ այդ տևում է ամբողջ ամառը: Ուրեմն քանի նախիրն ընդհանուր է և արածում է միասին, գարնան ծնելը ևս կշարունակվի: Գարնան ծնելը մի ուրիշ կողմ էլ ունի. գյուղացու ընտանիքը գարնան և մանավանդ աշխատանքի յեռուն ժամանակ՝ ամրան ընթացքում ստիպված է ունենալ լավ մնունդ, քանի վոր կովի կաթից բացի ընտանիքի մյուս ուտելիքն սպառել է:

Ի հարկե հասկանալի յե, վոր այս ամենը նշանակություն ունի միայն այն շրջանների համար, վորտեղ որինակելի անասնապահություն չկա: Շահավետ անասնապահություն համար կասկած չկա, վոր աշնան ծնելն ավելի ձեռնտու յե և միայն այդ դեպքում հնարավոր է կաթնատնտեսությունն արդյունավետ դարձնել և մեր տեղական անասունների վորակը բարձրացնել: Կաթնատնտեսությունը վաղուց պարապող յեվրոպական ազգերը մի առած ունեն

«աշնանը ծնող կովը հավասար է տարին յերկու անգամ ծնելուն»:

Ծնելուց 25—28 օր հետո կովն սկսում է բեր գալ. այդ մասամբ կախված է կենդանու առողջությունից և նրա մեղքերու պայմաններից: Այդ շրջանը աչքաթող չպիտի անել, հակառակ դեպքում ծնելը մի ամիս էլ կուշանա, յեթե առիթից չօգտվել, մոտավորապես 3 շաբթից հետո նորից սկսում է բեր գալու շրջանը:

Յեթե կովը փետրվարին է ծնել, հարկավոր է մարտին բեղմնավորել, վորպեսզի հաջորդ ծնունդը լինի դեկտեմբերին. իսկ յեթե դեկտեմբերին ծնել է, պիտի բեղմնավորել հունվարին՝ հոկտեմբերին ծնելու համար: Հաջորդ տարին բեղմնավորումը կարելի յե կատարել նոյեմբերին և կովը կծնի ոգոստոսին: Այսպիսով մի 2-3 տարուց հետո կարելի յե անցնել աշնան ծնելուն: Դրա համար հարկավոր է աչքաթող չանել ծնելուց հետո բեր գալու առաջին շրջանը:

Յեթե առաջին անգամ յերինջն ենք բեղմնավորում, հարկավոր է, վոր այդ յերինջն առնվազն յերկու տարեկան լինի, վորպեսզի առաջին ծննդի ժամանակ յերինջն արդեն 3-ի մոտ լինի կամ $2\frac{1}{2}$ տարուց ավել:

Այդ տեսակետից աշնան ծնած հորթերն ավելի լավ են քան, գարնան ծնածը: Առաջին տարին նրանք ազատ թռչկոտում են, իսկ յերկրորդ գարնան նրանք այնքան արդեն մեծացած են լինում, վոր կարելի յե բեղմնավորել: Իսկ գարնան ծնած հորթերն առաջին ամառը թույլ են լինում, իսկ յերկրորդ տարին՝ շատ անգամ դեռ չլեցված արդեն բեղմնավորվում են, ժամանակից շուտ, դրա համար էլ լավ չեն զարգանում և դառնում են վատ կաթնատու կովեր:

Այսպես ուրեմն, գարնան ծննդից աշնանն անցնելու համար պետք է ձեռք քաշել նախիրում բեղմնավորելուց

և կանոնավորել այդ: Գոմում կամ բակում բեղմնավորելն այն ոգուտն ունի, վոր խնայվում է բուդայի ուժը և յերկրորդ՝ այդպիսի բեղմնավորում ուզած ժամանակ կարելի չէ կատարել և կանոնավորել ծնունդի ժամանակը: Նախիրի մեջ ամեր մի ցուլի նորմալ հաշվով ընկնում է տարեկան մոտ 50-60 գլուխ կով, իսկ տանը բեղմնավորելու դեպքում տարեկան մոտ 80 գլուխ: Այս վերջին դեպքում հարկավոր է ունենալ ցեղային ցուլ և առանձին կայան:

Փորձը ցույց է տվել, վոր ավելի լավ է հորուգած (կապած) արածել, քան նախիրում: Այս դեպքում կերը տնտեսվում է, կաթի քանակը շատանում է, կովը զիրանում է և հանգստանում, տավարածից կախում չունի, կովերն իրար չեն խփի ու մլասի և ընդհանրապես կովերը կազատվեն վատ արոտներում, ճահճոտ տեղերում արածելու բոլոր միասններից: Նախիրի մեջ արածելու դեպքում կովն ավելի շուտ է հիվանդանում զանազան ախտերով, քան կապած արածելիս:

Յեթե կովը բեղմնավորել են վաղ գարնան, նա շատ հաճախ ծնում է մինչև սաստիկ ցրտերի սկսելը. այդ դեպքում կովն ավելի հեշտ է ծնում, քիչ է հիվանդանում, ավելի լավ է անվում, քանի վոր աշնան կերն ավելի լավ է գարնան կերից: Շատ քիչ է պատահում, վոր աշնան ծնած կովը հիվանդանա, հորթը կուշտ կաթ է ուտում, վորովհետև գյուղացու ընտանիքի համար աշնան կաթն այնքան էլ հարկավոր չի, վորքան գարնանը և ամառը (դաշտային աշխատանքների ժամանակ):

Հարկավոր է ձմեռվա համար պատրաստել լավ սննդի պաշար (քուսպ, թեփ, ալյուր) և արմատապտուղներ, վորպեսզի ծնելուց հետո կովի կաթի քանակը համապատասխան բարձրության վրա մնա, թե չէ հետո, գարնան դեմ, կաթի քանակը բարձրացնել շատ դժվար կլինի:

ՅՈՑԵՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՍ

ՎՈՐՔԱՆ ԿԱՐԵԼԻ ՅԵ ՇԱՏ ԱՆԱՍՈՒՆ ՊԱՀԵՅԵՔ ՅԵՎ
ՊԱՀՊԱՆԵՅԵՔ ՄԱՏՂԱՇՆԵՐԻՆ

Մեր անասնապահությունը կարելի չէ արդյունավետ դարձնել վոչ միայն մեծահասակ անասուններին խնամելով, այլ և բարելավելով մատղաշների վիճակը:

Հորթերի պահպանման ժամանակ ի նկատի պիտի ունենալ, վոր ծնվելուց հետո կաթնատու կենդանին շատ արագ է զարգանում հենց առաջին որերում և ամսում: Այդ ժամանակ շատ լավ է շատ արագ զարգանում է թե վոսկրային մասը և թե մկանները (միսը) և այլն: Յեթե այդ շրջանից չօգտվենք և խնայենք կերը, այն ժամանակ հետագայում շատ դժվար կլինի մատղաշ հորթի զարգացումը կանոնավորել և պակասը շտկել: Այն ինչ մեր գյուղերում նկատված է այդ թերատ կերակրել կենդանուն ծնվելուց հետո առաջին ամիսներում: Կաթնատուն կենդանիների համար կաթն անփոխարինելի կեր է: Ծնվելուց անմիջապես հետո հորթին պիտի առանձնացնել մորից և կերակրել վորոշ չափի համաձայն:

Այդ չափը պիտի վորոշել ծնվելու յերկրորդ որը. հորթին իսկույն պիտի կշռել, յեթե վորձ է, պիտի ամեն որ տալ կենդանի քաշի մի հինգերորդի չափ կաթ. իսկ յեթե եզ է՝ մի վեցերորդի չափ. որինակ՝ յեթե վորձ հորթի քաշը 40 ֆունտ է, ուրեմն որական պիտի տալ 8 ֆ. կաթ, յեթե եզ հորթի քաշը 30 ֆունտ է, որական պիտի տալ 5 ֆունտ կաթ: Կաթի այդ քանակը միանգամից չպիտի տալ, այլ 4—5 անգամ որական. կաթը պիտի տաք լինի և մաքուր: Ամանեղենը ևս պետք է մաքուր պահել. ամեն

անգամ՝ կաթ տալուց առաջ և հետո՝ պետք է ամանեղենը լվանալ մաքուր ջրով: Ձեռները պետք է մաքուր պահել ու ամեն անգամ սապոնով լվանալ:

Կաթի չափը վորոշելուց հետո այդ ձևով կերակրում են 3 օր, վորից հետո ավելացնում են մի ֆունտ, կերակրում դարձյալ յերեք օր, հետո նորից ավելացնում և այլն, մինչև յերեք շաբաթ: 3-րդ շաբաթվա վերջին մեր հորթը յեթե ունի մեկ փուլ կամ մեկ ու կես փուլ կենդանի քաշ, ստանում է որական 12—15 ֆունտ մաքուր, յերեսը չքաշած կաթ:

Չորրորդ շաբաթից հետո սկսում են տալ յերեսը քաշած կաթ, բայց վոշ միանգամից, այլ աստիճանաբար. յուրաքանչյուր յերեք օրից հետո յերկու ֆունտ մաքուր կաթը փոխարինում են յերկու ֆունտ յերեսը քաշած կաթով: Այսպիսով, 2-րդ ամսվա վերջին հորթին տալիս են միայն յերեսը քաշած կաթ. այդպիսի կաթով ցանկալի յե հորթին կերակրել մինչև 6 ամսական հասակը: Մաքուր կաթի փոխարեն յերեսը քաշած կաթ տալու դեպքում անհրաժեշտ է տալ թեփ կամ քուսպ. սկզբում մի քիչ՝ որական 1—1½ ֆունտ, իսկ հետո 8—5 ֆունտ յուրաքանչյուր հորթին: Չորրորդ շաբաթից կարելի յե տալ անդարար խոտ, վորպեսզի հորթը վարժվի կոշտ կերի:

Հաջող զարգացման համար պետք է մատղաշ անասունին ազատ թողնել հորթանոցում կամ բակում՝ ազատ շարժումներ անելու և մաքուր ող ծծելու համար: Հորթանոցը պիտի ազատ լինի և արձակ, հորթի բկից պարան չպիտի անցնել և կապել, ինչպես մեզ մոտ անում են:

Աղ տալը ևս շատ մեծ նշանակություն ունի: Հորթանոցում լավ է ունենալ աղի կոշտեր, վորպեսզի հորթերն ուզած ժամանակ լիզեն: Այդպիսի աղը նպաստում է, վոր ջահել անասունի վոսկորն ամրանա:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՊԱՏԱԳՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՑԵՔ ԱՆԱՍՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մենք տեսնք, վոր անասնապահության վերականգնման համար հարկավոր է շատ աշխատանք թափել: Այդ աշխատանքը պարտավոր է կատարել մեր աշխատավոր գյուղացիությունը և կազմակերպել ընկերություններ կամ միություններ անասնապահության զարգացման համար:

Ընկերությունն ընտրում է վարչություն, վոր հոգ է տանում ցեղական անասունների պահպանման վրա, կազմակերպում է կարիք ունեցող շրջաններում ցեղական անասունների վաճառք, տալիս է անհրաժեշտ տեղեկություններ, խորհուրդներ և ցուցմունքներ:

Յեթե մեկը ցանկանում է ծախել իր ջահել անասունը, դիմում է վարչության. վարչությունը շատ մատչելի զընով այդ անասունը ծախում է վոշ թե մսագործին, այլ այն շրջանում, վորտեղ անասունի կարիք կա: Մեր յուրաքանչյուր գավառում պիտի հիմնել այդպիսի ընկերություններ, գավառապետները պիտի լինեն այնպիսի հիմնարկներ, վորտեղ ցուցմունքներ են տրվում ջահել անասունների առուտուրի ժամանակ:

Այժմ դեռ այդ չկա. ծախողն առնող է փնտրում, առնողն էլ՝ ծախող. բայց հին ուղիներով չպիտի գնալ. միտք չունի բացել պետական ցուլակայաններ և ժողովրդի ուշադրությունը հրավիրել: Այդ դեպքում նորից կկրկնվի հին սխալը և գործը կփչանա:

Պետական գործին պետական վերաբերմունք էլ ցույց են տալիս: Այլ բան կլինի, յեթե ցուլակայանների կամ անասնաբուժարանների կազմակերպման գործին ձեռնամուխ

լինի ինքը՝ կոոպերացման յենթարկված ժողովուրդը: Այդ դեպքում կլինի թե անհրաժեշտ ջանք, թե անասնապահությունը զարգացնելու կարևոր աշխատանքի գիտակցություն և թե հավատ ու համոզում, վոր ընդհանուր ուժերով կարելի յե գործ անել:

Ցեղական անասուն քիչ կա, յեղածն ել ավելի քչանում ե, յեթե տեղերում համապատասխան կազմակերպություն չկա:

Ցեթե մի խումբ գյուղացիներ ցանկանան ազնվացնել իրենց անասունների ցեղը, զարնան ծնունդից անցնել աշնան, ապա նրանք ստիպված են լինելու ձեռք քաշել նախիր պահելուց և նախիրում կովը բեղմնավորելուց: Ուրեմն՝ հարկավոր ե գնել այն տեսակի ցուլ, վորպիսին ուզում են բազմացնել. ամեն մարդ չի կարող մի-մի ցուլ գնել, ուժը չի պատի: Ահա հենց դրա համար ել մի խումբ գյուղացիներ միանում են և կազմում կամ ցուլային միություն կամ անասնապահական կայանի ընկերություն:

Ընկերության յուրաքանչյուր անդամ պարտական ե՝
1) իր կովերը, վոր գրանցված են ընկերության ցեղակա մատյանում, բեղմնավորել ընդհանուր ցուլով, 2) ընկերության գործունեություն շրջանում յեղած անասնապահական ցուցահանդեսին զուրս բերել իր ապրանքը, 3) ընկերության վարչությունը տեղեկություն տալ իր ապրանքի, նրանց կերակրելու կարգի և շահավետության մասին, 4) վճարել տարեկան անդամավճար:

Այն գյուղացին, վոր յուր կովը ընկերության ցուլով ե բեղմնավորել, առանց վարչության գիտության, իրավունք չունի մորթել կամ հորթը վաճառել մի ուրիշին՝ մասցվի համար:

Միայն այն ժամանակ, յերբ բնակչությունը կկազմի նման ընկերություններ, մեր կաթնատու ապրանքը կըլավանա, և վոչ թե տարեց տարի կվատանա ու փոքրանա:

ԻՆԵՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՄ

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻՆ ՔԱՇՈՎ ԿԵՐԱԿՐԵՑԵՔ

Կերի և կերակրման վերաբերյալ հերթական խնդիր ե առանց չափի կերակրելուց անցնել չափով և կշռով կերակրելուն:

Անասուններին քաշով կերակրեցեք, կշռեցեք կերը, կշռեցեք և տված կաթը, վորոշեցեք ձեր անասունի քաշը:

Քաշով կերակրելու գլխավոր նպատակն այն ե, վոր կերի նվազ քանակից ստանալ հնարավոր չափի առավել ոգուտ, այսինքն՝ ստանալ ավելի շատ միս, ճարպ, կաթ:

Քայց վոթքան տալ և ինչպե՞ս կերակրել:

Առաջին հարցի պատասխանը շատ պարզ ե: Կովին պիտի տալ այնքան, վորպեսզի նա նախ՝ չլղարի և յերկրորդ՝ կաթ տա. վոչ ավել, վոչ պակաս: Հենց դրա մեջ ե չափով կերակրելու գաղտնիքը:

Կովի ոժանդակող կերը պիտի կոշտ լինի և լայնածավալ, վորպեսզի պինդ լըցնի կովի առաջին ստամոքսը, վորը կարող ե տանել մինչև 12 վեգրո ջուր: Պարզ ե, վոր շատ դժվար ե միայն ալյուրով լցնել այդպիսի ստամոքսը. պետք ե ունենալ կամ խոտ ու դարման և կամ արմատապտուղ: Միայն այդ դեպքում կովը կկշտանա:

Կոշտ կերից պիտի տալ որական կովի կենդանի քաշի յուրաքանչյուր փութին մի ֆունտ. այսինքն՝ յեթե կովը 20 փութ ե, հարկավոր ե նրան ամեն որ տալ 20 ֆունտ խոտ: Խոտի փոխարեն կարելի յե տալ և դարման, հաշվելով, վոր 3 ֆունտ խոտը հավասար ե 4-5 ֆունտ դարմանի: Խոտի մի մասը կարելի յե փոխարինել արմատապտուղներով՝ 3 ֆունտ խոտի փոխարեն 8-10 ֆունտ արմատապտուղ:

Փոխարինման դեպքում անպատճառ պիտի ինկատի ունենալ և կերի ծավալը:

Կերն որական մի անգամ չպիտի տալ, այլ 2-3, հավասար դադարից հետո: Կերը պիտի տալ վոչ տաշտի և վոչ ել կողովի մեջ, այլ հարմար ախոռում, վորպեսզի կերը թրիքին չխառնվի:

Շահավետ կերը, այսինքն այն կերը, վոր կաթ պիտի դառնա, մեծ ծավալ չպիտի ունենա, պետք է լինի ուժեղ, հարուստ անդարար նյութերով՝ սպիտակուցով, ճարպով, շաքարով և այլն, այսինքն՝ այն նյութերով, ինչ վոր կան կաթի մեջ: Այդպիսի կեր են գարու ալյուրը, թեփը, քուսպը, բամբակի հունդը և այլն:

Այդ կերից մեկը հարուստ է սպիտակուցով, մյուսը՝ ճարպով, յերրորդն ուլայով (կրախմալով) և այլն, այսինքն՝ կաթ կազմելու համար անհրաժեշտ նյութերով: Դրա համար ել կոչվում է ուժեղ կեր:

Այդպիսի կեր կարելի չէ տալ 3 ֆունտ կաթին մեկ ֆունտ հաշվելով, այսինքն՝ յեթե կովը տալիս է 15 ֆունտ կաթ, նրան հարկավոր է որական՝ 5 ֆունտ ուժեղ կեր տալ. ինչպես են որինակ՝ քուսպը, ալյուրը և այլն:

Բավական չէ իմանալ, թե ինչով կերակրել, հարկավոր է իմանալ նաև թե ինչպես կերակրել: Յեթե միևնույն կերը զանազան տեսակ տանք կովին, տարբեր արդյունք կստանանք:

Ուժեղ կերը կարելի չէ չոր տալ, կամ մի քիչ թրջել, աղել թեթև և տալ ապուրի պես: Ուժեղ կերը տալիս են խոտի փշրանքի կամ դարմանի հետ. իհարկե, կերի ծավալը փոխվում է:

Չփչացած և չծլած կարտոֆիլը կարելի չէ տալ հում, միայն մանրած և ցեխից մաքրած: Սաղ կարտոֆիլից կովը կարող է խեղդվել: Յեթե կարտոֆիլը սառած է կամ ցրտատար, կամ բորբոսնած ու փտած, ավելի լավ է կո-

վերին չտալ, մանավանդ ծանրած կովերին. այդ դեպքում կովը կարող է հորթատել: Ծլած կարտոֆիլ կարելի չէ տալ յեփելուց հետո:

Բազուկ, գազար, շաղգամ կարելի չէ հում տալ, ինչպես դանիացիք են տալիս: Բայց յեթե ժամանակ կա և արմատապտուղն ել քիչ է, ավելի լավ է մանրել, մի քիչ խաշել և տալ դարմանի հետ միասին, վրան թեթև ալյուր ցանելուց հետո:

Հարկավոր է ջրել տաք գոմում, վոչ թե պաղ, այլ սենյակի տաք ջրով: Յուրա ժամանակ չի կարելի զրսում տաք ջրով ջրել, դրանից կովերը շատ-շատ դողում են և իսկույն մրսում: Որական պետք է յերկու անգամ ջրել: Ավելի լավ է ջուրը պահել կովի դունչի տակ, վորպեսզի կովն ուզածի չափ և ամեն ժամանակ կարողանա խմել:

ՏԱՍԵՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՍ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ,
ԶՐՈՒՅՑՆԵՐԻՆ ՅԵՎ ԴԱՍԸՆԹՆՆԵՐԻՆ ՀԱՃԱԽԵՅԵՔ
ՅԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԶԵՌՔ ԲԵՐԵՔ

Ժողովրդական տնտեսության և վոչ մի ճյուղ այնքան հարուստ չէ նախապաշարումով, անտիապաշտությունով, գուշակություններով, վորքան անասնապահությունը. ել սատանա ու բաշք, ել «չար աչք»:

Յեթե առավոտյան դեմ գոմում կովերին բրտնած են տեսնում, պատճառը սատանային են վերագրում, վոր իբր թե գիշերով կովերի վրա նստել ու բշել է: Յեթե կովի կաթը ցամաքել է, ասում են՝ փորի «տակով ծիծեռնակ է անցել», կամ թե մի մարդ՝ «չար աչքանի ոքմին» աչքով է տվել: Յեթե կովը չի որոճում, ասում են, թե կերի հետ մկան բուն է կերել և այլն:

Յեվ ի հարկե, ոգնություն են կանչում զանազան պառավների և «խմաստուն» մարդկանց, վորոնք սատանայի դեմ միջոց գիտեն, ցամաքած կաթը շատացնում, վորոճալը վերադարձնում են:

Խավարի և տգիտության այդ հաստ շերտը պատռելը դժվարանում է նրանով, վոր, ինչպես գյուղացիք են ասում, անասնապահությունը կանանց գործն է: Գյուղի յերիտասարդությունը, վոր քաղաքներում է յեղել, ծառայել է բանակում, շատ ավելի հեշտ է հասկանում զանազան խորհուրդներ ու ցուցմունքներ, քան աղջիկները և, մանավանդ, հասակավոր կանայք, վորոնց ամբողջ կյանքն անցել է անտի հավատալիքի մեջ և պապերից լսած ցուցմունքով. «պապերից հայրերին, հայրերից ել զավակներին ժառանգաբար անցնում են այդ զառանցանքները»...

Բայց և այնպես հարկավոր է այդ խավարին վերջ տալ, հակառակ դեպքում վերոհիշյալ բոլոր խորհուրդներն որինակելի անասնապահության մասին անիրագործելի կմնան, ինչպես մինչև այժմ մնացել են: Գյուղացիք ժողովում վորոշում են կազմակերպել կաթնատնտեսական արտել, իսկ կովի տերը կինն է. նա չի ցանկանում, վոր մի ուրիշը խառնվի տավարի գործին և զրանով ել վերջանում է խնդիրը:

Մնտի հավատալիքի և տգիտության դեմ կովելու միակ ճշմարիտ ուղին ժողովրդական լայն խավերի և, մանավանդ, գյուղի կանանց լուսավորումն է. այդ ճանապարհն ստուգված է և՛ մեզ մոտ և՛ արտասահմանում:

Գիտության տվյալների վրա հիմնված և փորձով ստուգված տեղեկությունները միայն գյուղը կազատեն անտի հավատալիքից և վերջ կտան գյուղական խավարին: Այդ գիտությունը ձեռք է բերվում վոչ միայն դպրոցում, այլ և դպրոցից դուրս, ինքնակրթությամբ և կյանքի փորձով: Յեթե մեծահասակի համար դպրոցը փակ է, այդ դեռ չի նշանակում, վոր «ուշ է սովորել», վոր ժամանակն անցել է: Յերիտասարդների դպրոցին հաջորդում և լրացնում է դպրոց մեծահասակների համար, իբր գյուղական դասընթաց, գրույց, բնթերցանություն և դասախոսություն:

Յեթե լավ զեկավարություն լինի և գործը լավ կազմակերպված, նույնիսկ կիսագրագետ մեծահասակի համար ել այդ դասընթացները մատչելի կլինեն և նա այդտեղ ձեռք կբերի իր համար այժմ անհրաժեշտ գիտելիքը: Դասընթացները հենց դպրոցից զբաղվելով ել տարբերվում են. նրանք լուսավորում են մեծահասակ բնակչության և տալիս են մատչելի տեղեկություններ գյուղատնտեսության հրատապ խնդիրների մասին: Այդպիսի գրույցների և դասախոսությունների նպատակն է վոչ միայն դասավանդել, այլև՝ համոզել: Դրա համար ել նրանց զուգորդում է մոզական լապտերը, զանազան նկարներ և իրեր, վորպեսզի յոդր

աչքով ևս տեսնի ու համոզվի: Շատ հաճախ ընթերցման հետ փորձեր են անում, ինչպես որինակ՝ ցուցադրական կերակրման փորձեր, վորոնցով հաստատում են կարգացածի ճշմարտությունը:

Արտադպրոցական լուսավորության գործում խմբական զրույցներն անասնապահության վերաբերյալ, — հերթական գործ է. դրա նպատակն է միտքը զարթեցնել, առաջ բերել հետաքրքրութիւն ժողովրդի լայն խավերի մեջ դեպի անասնապահութիւնն ու կաթնատնտեսութիւնը: Այդ ընթերցանության նյութը հրատապ խնդիրներ են և այնքան մատչելի, վոր հասկանալի յե բոլորի համար. այդ զրույցների վայրը խրճիթ-ընթերցարանն է, գյուղացու տունը կամ գյուղի դպրոցը, կամ հենց գյուղում մի ողա:

Հաջորդ աստիճանը դասախոսութիւնն է, վորի նպատակն է գյուղատնտեսութիւնն այս կամ այն ճյուղի մասին ունեցած տեղեկութիւնը լայնացնել ու խորացնել: Դրա համար ել որվա վորոշ ժամին են լինում, վորոշ մնայուն ունկնդիրների համար: Այդ դասախոսութիւններն ունկնդիրներին տալիս են ղեկավարող տեղեկութիւններ անտեսութիւն վարելու մասին:

Վերջապէս արտադպրոցական կրթութիւնն բարձրագոյն աստիճանը դասընթացն է. այդ դասընթացների նպատակն է պատրաստել զանազան ճյուղերի համար աշխատակիցներ, որինակ՝ կաթնատնտեսներ, կթողներ, նախրապաններ և այլն: Դրա համար ել դասընթացի հետ միշտ ել լինում է գործնական աշխատանք, վորպէսզի ունկնդիրները փորձով սովորեն այն, ինչի մասին խոսվում է դասընթացում:

Արտադպրոցական լուսավորութիւնն վերոհիշյալ բոլոր միջոցներն ել հրատապ են և անհրաժեշտ: Յեթե առանց գիտութիւն չի կարելի բարձրացնել առանձին գյուղացիների անասնապահութիւնը, առավել ևս դժվար է բարձրացնել անասնապահութիւնը պետական տնտեսութիւններում և

անասնաբուժարաններում, վորովհետեւ այդ կայանների աշխատակիցները շրջակա գյուղացիք են, առանց հատուկ պատրաստութիւնն ու փորձի:

Ամեն մարդ իր իմացած գործում վարպետ է. յեթե հացթուխը կոշիկ կարել չի կարող, ապա ամեն գյուղացի ել անասնապահ լինել չի կարող. հարկավոր է մեզ մոտ ևս ստեղծել այնպիսի վարպետներ, վորոնց Դանիայում ասում են «կերակրման վարպետ», այսինքն՝ անասուններին կերակրելու գործից հասկացող մարդ: Մեզ մոտ շատ իզուր են կարծում, թե հենց կերը յեղավ թե չե, ամեն մարդ ել կարող է տավարին կերակրել:

Մեր անասնապահութիւնը նկատելի չափով չի բարձրանա, մինչև վոր չկազմակերպենք դասընթացներ կաթնատնտեսութիւն վարպետներ, նախրապաններ և կթողներ պատրաստելու համար: Այդ դասընթացների կազմակերպութիւնն գործը կախված է գյուղացիներից: Յեթե նրանք այս գործին գիտակից վերաբերմունք ցույց տան, մնացածը հեշտ է: Պետք է գիտակից լինել, քանի վոր դասընթացների ունկնդիրները հասակավոր գյուղացիք են: Դրանով ել արտադպրոցական լուսավորութիւնը տարբերվում է դպրոցականից, վոր ըսկավում է մանուկ հասակից: Այդ հասակում ի հարկե, չի կարելի պահանջել, վոր մանուկներն ունենան գիտակից վերաբերմունք դեպի ավանդվող առարկաները:

151

ՅԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՐ Ե ՅԵԼՔԸ

«Մեր նախալեռնային և լեռնային՝
շրջանների փրկությունը միայն ա-
նասնապահության մեջ է»:

Յելքը անասնապահության զարգացման մեջ է:

Առանց կերի անասնապահություն չկա:

Յելքը—խոտաբույսերի և արմատապտուղների մշա-
կույթի մեջ է, արոտատեղիների և խոտհարքների բարե-
լավման մեջ:

Հարկավոր է հասարակական (կոլեկտիվ) անասնա-
պահական կայաններ հիմնել, պետք է անցնել անասուն-
ներին չափով կերակրելուն, պիտի շինել լուսավոր և տաք
գոմեր, կազմակերպել հսկողություն կանոնավոր խնամքի
և կերակրման համար, պետք է հրաժարվել նախիրում
տավարը բեղմնավորելուց, ուրեմն և զարնան ծնելուց պի-
տի աշնան ծնունդին անցնել:

Յելքն՝ անասնապահական մթերքների կազմակերպված
վաճառքի մեջ է, դասախոսություններին և դասընթացնե-
րին հաճախելու, կրթության և խնայակրթության մեջ:

Յելքը՝ դեպի իր ուժերը և դեպի իր զործն ունեցած
հավատի մեջ է:

Ահա թե ուր է յելքը:

Ընտրեցեք այս յելքից վորևե մեկը, իսկ ավելի լավ
կանեք, յեթե բնդունեք այն ամենը նույն կարգով, ինչ
տաված է քյատեղ, և դուք կուշտ ու հագնված կլինիք:

Չքնեք վոչ միայն դուք, այլ և զարթեցրեք ձեր հա-
րևանին:

«Ազգային գրադարան»

NL0282934

21.650